

Tammerfors

20.5.2019

Lyft språken!

Den språkmedvetna pedagogen – en värdefull resurs

Johanna Sallinen

Om att vara människa

“människan är en social varelse, vilket också betyder att vi är speciellt sårbara i våra sociala relationer: de är vår källa till både lidande och lycka.” ---

“vi lever i relation till varandra, och det är **kvaliteten på dessa relationer** som avgör hur vi känner oss, hur vi utvecklas och hur vi klarar oss...” (Hundeide)

**Ellneby & von
Hilgers (2010)**
*Att samtala
med barn
genom att
lyssna med fyra
öron*

Fyraårige Malte har äntligen kommit åt den gunga på förskolan som alla vill gunga i. Segerstolt sitter han och njuter, kanske mindre av gungningen, som ibland gör honom illamående, utan mer av glädjen av att äntligen vara den utvalde.

Gun, förskolläraren, kommer med tvååriga Lahle i handen. Med bestämmande röst säger hon: – ”Nu har du gungat färdigt, det är Lahles tur”.

Malte hoppar snällt ner från gungan och ser hur Gun omsorgsfullt hjälper Lahle upp. – ”Så lilla stumpan, nu ska jag hjälpa dig, se här fram och tillbaka, fram och tillbaka, se så fint du gungar”.

Malte går raka spåret till sandlådan och öser en hink sand över huvudet på Tom.

Att Malte inte fick njuta av sin seger särskilt länge var kanske inte det som fick honom att hämnas på Tom, utan snarare att Gun aldrig pratade med honom i samma ton som hon gjorde med Lahle.

”Det barnet lär sig inte svenska. Vad gör han här? Han ska inte gå på svenskt dagis!”

Hur tänker pedagogen?

Vilken är pedagogens syn på barn?

Vilken är synen på lärande?

Vilken är kunskapen om barns språkutveckling?

Vilket är förhållningssättet till flerspråkighet?

Hurdan kompetens i språkstödande pedagogik har pedagogen?

Språkets roll och betydelse på daghemmet

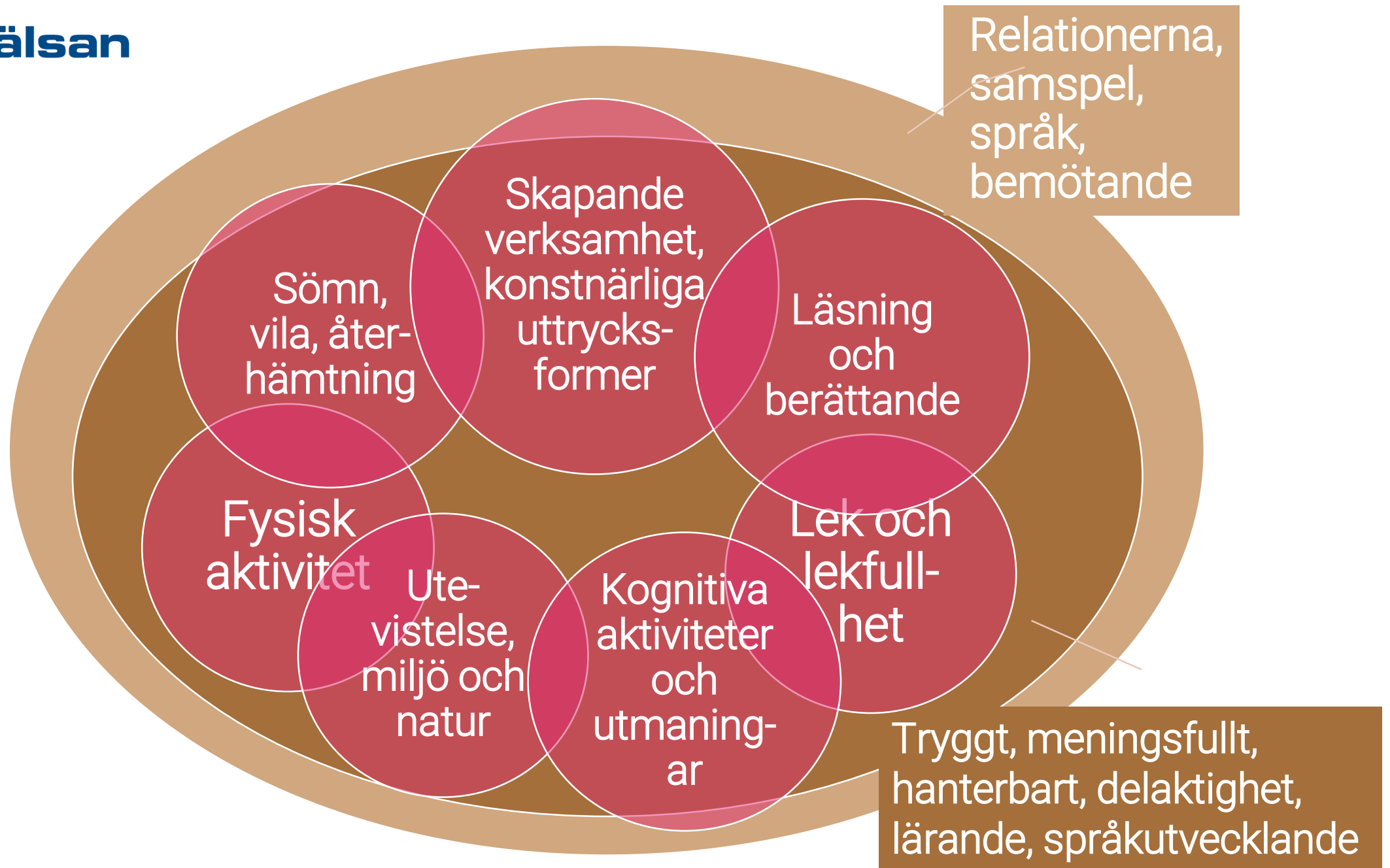
Via språket och samspelet förmedlar pedagogern sitt förhållningssätt och sina värderingar till barnet, och påverkar hela tiden både vardagen och den ledda verksamheten.

medvetet

barnet

omedvetet

Hur pedagogern samspekar använder språket och påverkar hur barnet mår, känner, utvecklas och lär sig sig

Det osynliga språket

”I vårt naturliga förhållningssätt till språket är det **genomskinligt**. Vi tänker i första hand på **vad** vi säger, inte **hur** vi säger det.” (Säljö)

”Det vi berättar för varandra finns **inte som färdigt språk i vårt inre**. Det finns bortom språket. Som **bilder, händelser, sammanhang** och **känslor**.

Orden kommer medan vi pratar. Det är **inlevelsen i tanken, viljan att visa den** för andra, som får dem att **rinna till**.” (Althoff)

Barnet är redo, är vi?

”Barnet föds kompetent, rikt, aktivt och nyfiket på att utforska världen – men utan medfött språk!” (Lindö)

→ Barnet bär på förutsättningarna – omgivningen påverkar hur språket utvecklas och växer.

”Barn lär sig språk genom **nedärvd drivkraft** samt i dragningskraften av **en stödjande omgivning.**” (Bruner)

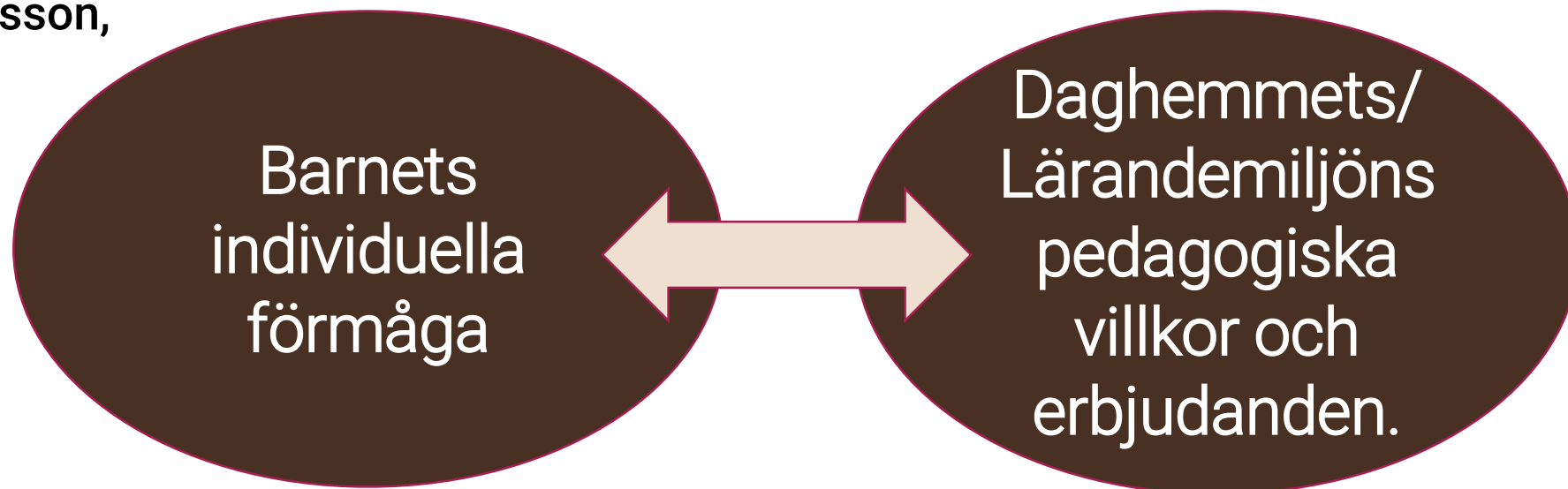
”Språket utvecklas genom att **utmanas.**”
(Bruce m.fl.)

”Att ge barnet daglig språklig näring är lika viktigt som mat och dryck.” (Lindö)

Språklig sårbarhet

(Bruce, Ivarsson, Svensson,
Sventelius)

”När den språkliga förmågan inte matchar omgivningens förväntningar och krav.”

→ pedagogens **kunnande om barns språkutveckling** samt kunskaper i språkutvecklande och -stödande pedagogik avgörande.

Om medvetenhet och kunnande

Kunnande i barns språkutveckling och flerspråkighet:

- "Finska är ju ett lättare språk än svenska."
- "Svenska är svårare att uttala än finska, t.ex. mjölk."
- Barnen använder finska för att de är lata/glömska/envisa.
- Barnen använder inte svenska för att deras finska är så stark.

- Barnen använder finska för att de är vana/ inte har en tillräcklig kompetens på svenska.
- "Språken kommer inte av sig själva."
- "Språket måste kännas viktigt för barnet."

Pedagogiskt kunnande och medvetenhet:

- "Tidigare lekte barnen nog på svenska och nu leker de på finska. Jag vet inte riktigt varför."
- "Det är mycket fast på hur jag är som vuxen."
- "Och jag har märkt med mig själv att det senaste året har jag mera gått från att ge positiv feed-back till alla till att också ge feed-back till enskilda barn. Att jag går in till enskilda barn och ger feed-back, och det har jag försökt utveckla lite nu. Jag kan se liksom skillnaden."

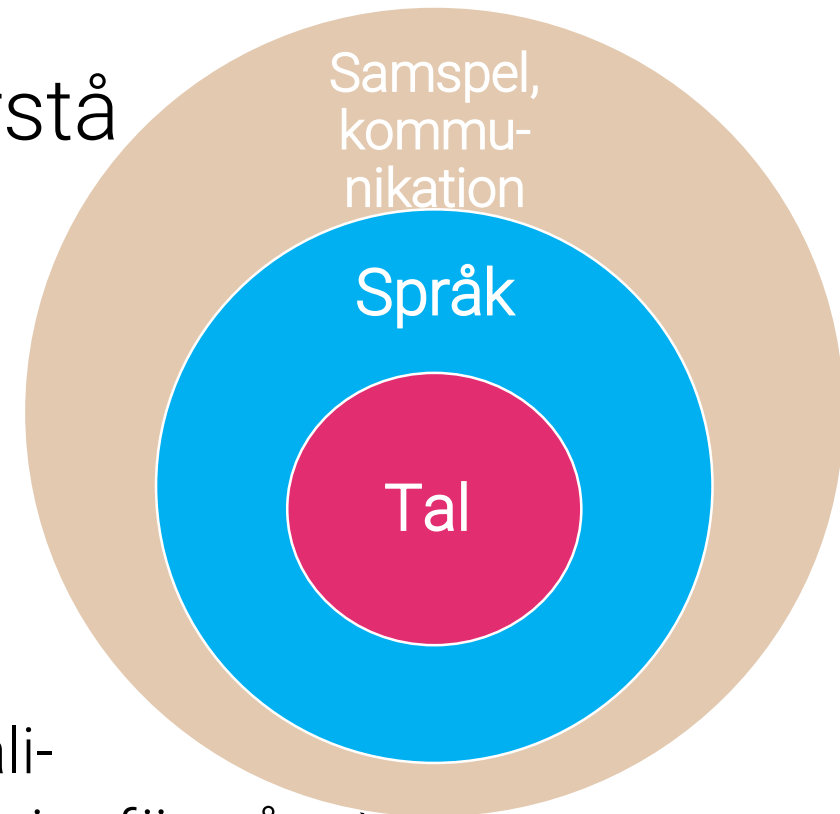
Tre myter om barn och språkutveckling på daghem och förskola (Bruce)

1.

Barns talutveckling och språkutveckling är väl samma sak?

Nej:

- Språk = förmågan att förstå och göra sig förstådd
 - Kroppsspråket och det verbala språket en helhet
 - Bildspråket (metaforer)
 - Språkutvecklingen ett kärnämne (liksom förmåga till uppmärksamhet, minne, mentalisering, abstraktion, problemlösningförmåga)

2. Språkutvecklingen stimuleras väl framför allt under samlingen?

Absolut nej.

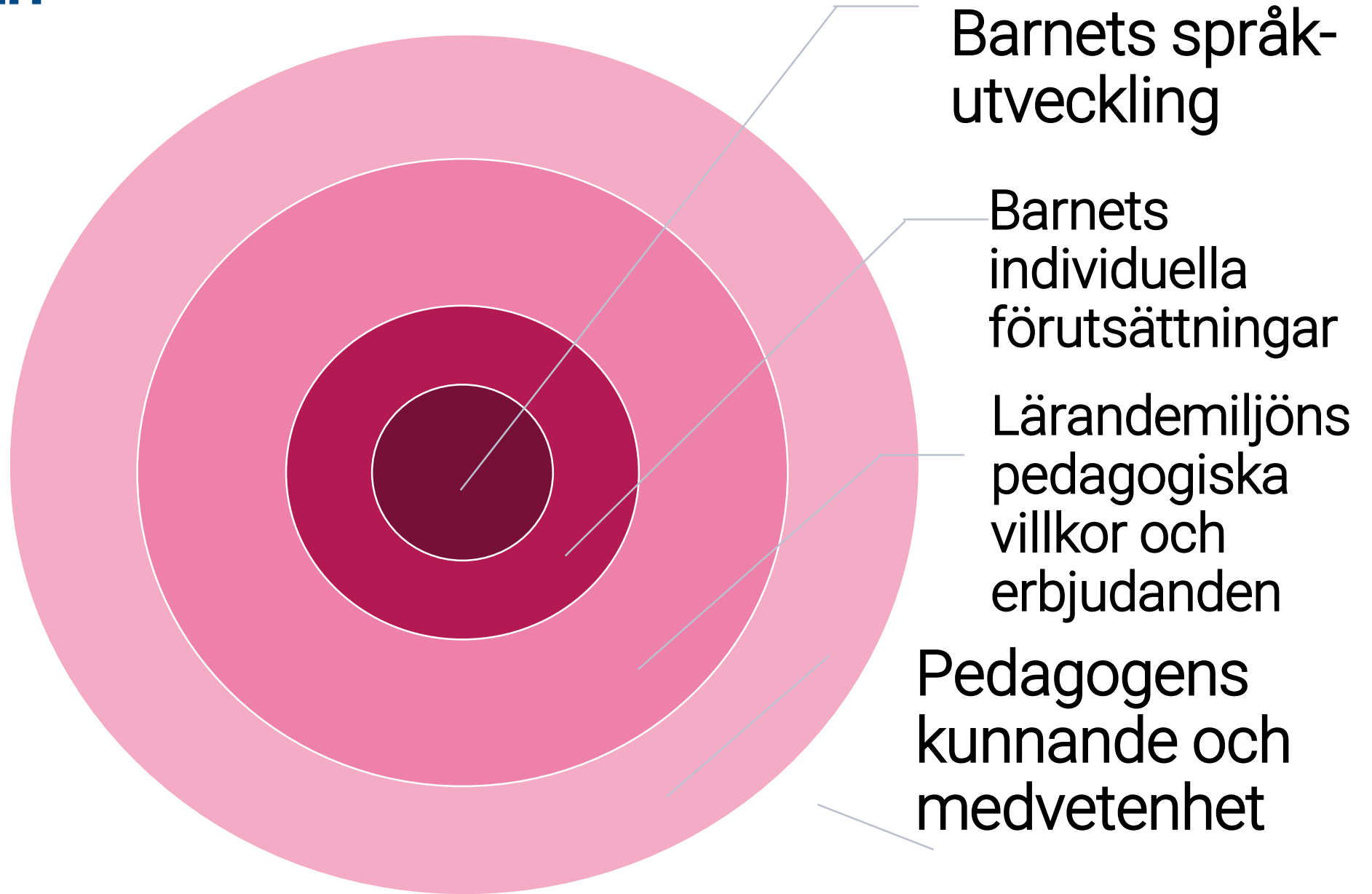
- Barnen utvecklar språket genom att självständigt och aktivt använda det.
- Barnen behöver använda språket utgående från sina egna intressen, erfarenheter, förutsättningar och villkor.
- I en pedagogiskt utnyttjad och styrd stund finns risken att barnens förutsättningar till eget språkligt initiativ minskar.

3.

Många språk och en blandning av dem — kan det vara förvirrande för barnen?

Nej.

- Lika förvirrande som mammas och pappas olika kläder.
- Språklig mångfald = språkliga möjligheter
- Kodväxling = följsamhet och flexibilitet
- Variation av språk, kroppsspråk och tecken och bilder som stöd kompletterar och främjar samspelet.

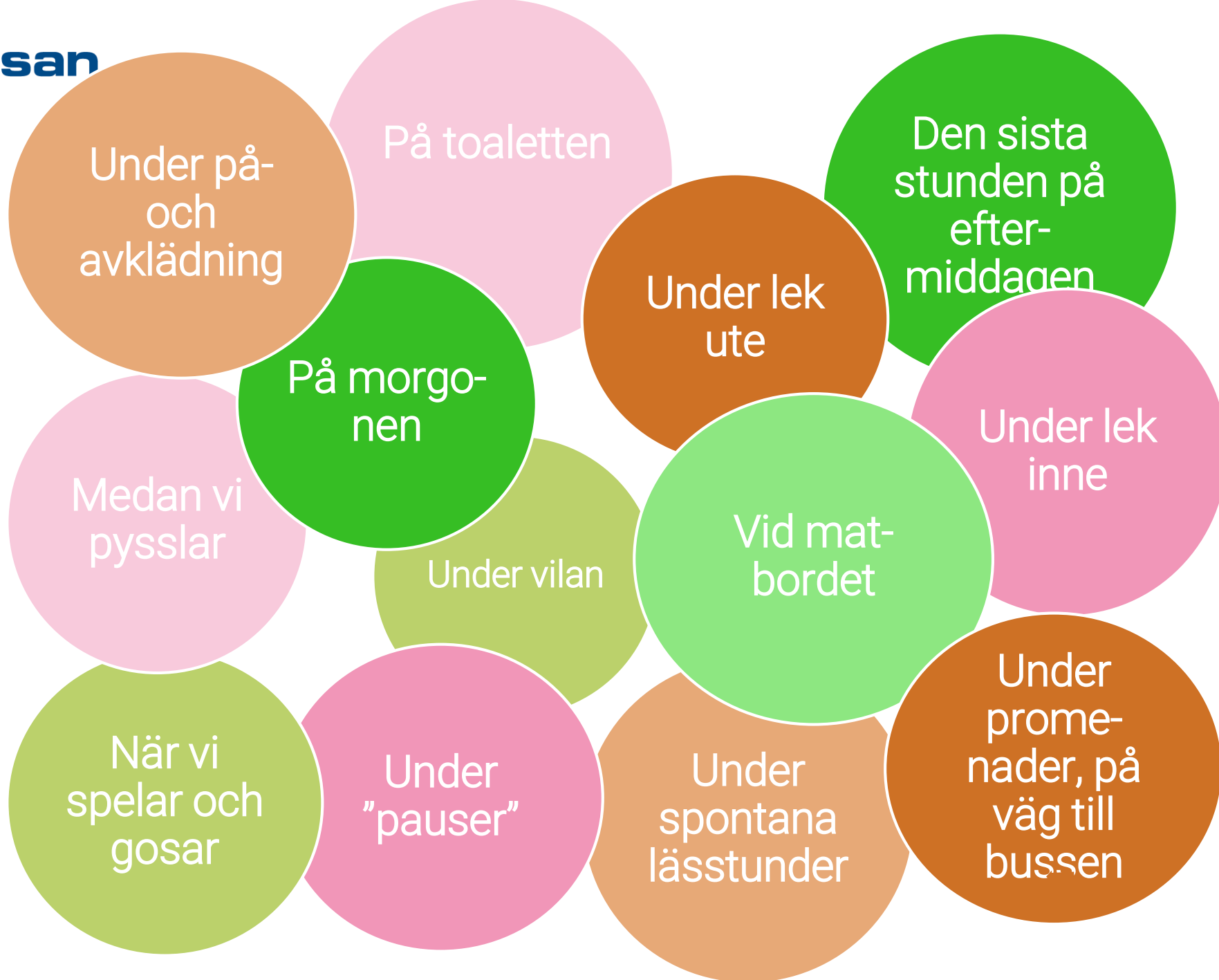

Att stöda barnens språk på daghemmet är en helhet

Vardagen erbjuder de övergripande möjligheterna till en rik språklig miljö.

Den **ledda** verksamheten **inspirerar** och **kompletterar** den språkligt rika vardagen.

Möjligheter i vardagen

Utgångspunkt trygghet

Det mest väsentliga i en språkligt stimulerande miljö är att atmosfären är respektfull: lekfull, trygg, tillitsfull och positiv.

Att vara en
professionell
samtalspartner och
pedagogisk ledare

(Bruce)

En omsorgsfull samtalspartner

- möter barnet med respekt och värme
- lyssnar
- ger talutrymme, tänketid
- uttrycker sig på ett för barnet begripligt sätt
- synliggör språket (metaspråklig förmåga)
 - förhållandet mellan vad man säger och vad man menar
 - relationen mellan språkets form och betydelser
- guidar och förhandlar i det gemensamma meningsskapandet.

Att bemöta barn - det verbala mötet

Det räcker inte **att** vi pratar – det som avgör är **hur** vi gör det. (Liberg)

hur mötet med barnet och barnen blir **respektfullt, språkligt berikande**.

**Pedagogen
behöver
alltså fundera
på...**

- vara **medveten** om ordval och formuleringar
 - Vad är "rätt/fel" ordval, överenskommelser i arbetsteamet
- bjuda på ord; **upprepa/nyansera**
 - vara lyhörd och **anpassa språket** inför varje barn.
- ta vara på **barnets bidrag!** Upprepa, bekräfta.
 - Fylla ut och förklara: **komplettera**, inte ersätta!
 - Från lokalt till **expansivt språk**

Att komplettera

(Dovenborg, Pramling, Pramling-Samuelsson)

- Att komplettera handlar om att hantera spänningen mellan **barnets** förståelse och s.k. **etablerad** förståelse.
- En känslighet för att ta **barnets perspektiv**: ta vara på **barnets sätt att uppfatta något** – för att sedan **utvidga det med hjälp av språket**.
Exempel: Emil lyssnar på musik:
- Emil: "Jag hör ett **knäppljud**."
- Pedagogen: (bekräftar det och säger) "**ja precis, det knäppljudet kommer från ett instrument som heter violin**".
- Det ena perspektivet **ersätter inte** det andra utan de två perspektiven **relateras** till varandra.

Lokalt och expansivt språk

(Dovenborg,
Pramling, Pramling-
Samuelsson)

Det **expansiva språket** beskriver och **utvidgar** en handling eller ett skeende och ger barnet språk som är användbart **för att senare berätta eller leka på**. Inte kopplat till här-och-nu. Jämför:

- Lisa: **Där!**
- Pedagog: **Den**, ja.

ELLER Mmm, den **gula, runda knappen** ligger **i den stora lådan**, ja.

- Kalle: Jag vill ha **den**.
- Pedagog: Ser du **den** (pekar) **är likadan som den?** **ELLER** Ja, och ser du att **den knappen som ligger bredvid den lilla lådan** (pekar) är **likadan som den röda knappen du har i din hand, båda är runda?**

 folkhälsan **Samtalstid – låt barnet använda språk**

”Barnets behov att samspel är drivkraften till att lära sig språk.”

(Ladberg)

”Den viktigaste mänskliga lärmiljön har alltid varit, kommer alltid att vara, den vardagliga interaktionen och det naturliga samtalet.” (Säljö)

”Att ”hudlöst” våga se den andra och ta emot **det han eller hon just nu uttrycker** är en hållning som är särskilt viktig i relationerna med barn – och alldeles särskilt i en tid som präglas av brådska och avsaknad av möten öga mot öga.” (Nordström-Lytz)

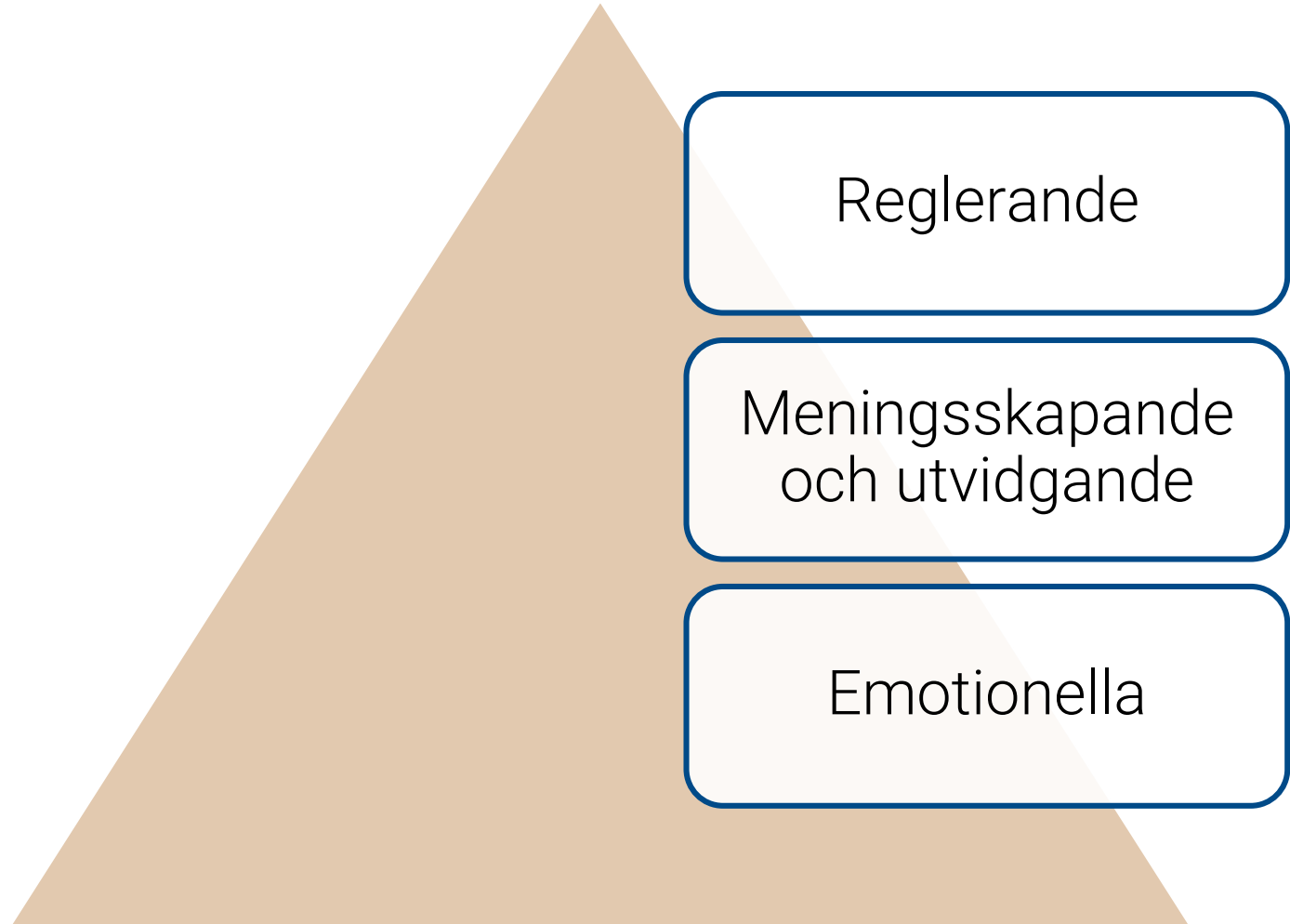
Barn lär sig och befäster det språk de själva får **använda**, det räcker inte att språket endast ”surrar kring” dem.

Barnet utvecklar sitt språk i **dialog** med sin omvärld;
Samtal är dialog: frågor, svar – ömsesidig turtagning, tankeutbyte,
samspel.

ICDP-Vägledande samspel: **De tre dialogerna**

(Rye, Hundeide)

**Att göra omsorgsgivarna
medvetna om deras betydelse i
omsorgstagarens utveckling.**

Den emotionella dialogen

Etablera håll fast och utveckla kontakten

Le – se – lyssna – bekräfta

- Visa glädje, visa att du tycker om. Respekt.
- Se initiativet, visa följsamhet och intresse
- Inbjud till samtal, lyssna och svara
- Ge bekräftelse

Den meningsskapande och utvidgande dialogen

För in omvärlden i dialogen genom den delade uppmärksamheten

Fånga – håll fast – associera

- Fånga och samlar uppmärksamheten.
- Håll fast uppmärksamheten. Intresse och entusiasm.
- Associera, fördjupa och förklara.

Pedagogen behöver alltså ...

6000 frågor, 5,5
% öppna (Siraj-
Blachford &
Manni m.fl. 2008)

- Lyssna in barnet, inspirera, väcka och ta vara på barnets nyfikenhet och bidrag: stötta och utmana – aldrig utlämna
 - Ta vara på lekfullheten (iver, lust, intresse)
- ge barnen **tid** - en lugn och trygg atmosfär ger barnet tilltro till sig självt och ro att **formulera sig** 1s → 3s
- ge barnen **många olika möjligheter** att tala och formulera sig
- bjuda in till samtal genom att spegla, **ställa frågor** och formulerar sig så att barnen inte får svara endast ja eller nej:

Kognitivt **krävande**

Kognitivt enkelt

(Cummins)

Barns brister,
individuella språkliga
svårigheter.

Pedagogens möjligheter att
skapa goda villkor för **alla**
barns utveckling och
välbefinnande.

Dialogen med vårdnadshavarna

Utgångspunkt

- Barnet "ärver" inte språk utan tillägnar sig det/dem av sina föräldrar.
- Grunderna till barnets språk läggs i hemmet → pedagogerna på daghemmet stöder och stimulerar det.

Pedagogernas och föräldrarnas samverkan skapar en **meningsfull språklig helhet** och ett **brett språkligt stöd** för barnet.

- Synliggöra språket både i dagliga och planerade möten – regelbundet samtala om barnets språk och språkutveckling.
- Samtala om **språket** som en del av barnets **hälsa och välbefinnande**.
- Samtala om språk i en **positiv, konstruktiv** anda.
- Skapa ett samspel där det **gemensamma syftet** är att brett stöda och stimulera barnets språk.
- **Lyhört lyssna in** vad föräldrarna behöver och vill veta.
 - Ta reda på föräldrarnas **förhoppningar och mål** angående barnets språkliga utveckling och framtid – diskutera konsekvenserna av dem.
 - Samtala om **barnets språkliga vardag hemma**.

Till sist:

pedagogen

skapar

förutsättningar

för språkligt

rika

sammanhang

genom att ...

- skapa en respektfull, varm och tillitsfull relation till barnen
- förstå att utvecklingen sker i takt med förmåga, erfarenhet, mognad och utmaning
- identifiera alla barns utvecklingsmöjligheter
- inse hur samspelet och språkandet på daghemmet **antingen** hindrar **eller** utmanar och stimulerar barnets utveckling och lärande.

Gör vi som vi vet att vi borde?

- Det finns gott om kunskap om principerna kring god omsorg, samspel, relationer och språkutvecklande arbetssätt.
- Utmaningen ligger i att förverkliga kunskapen i vardagen, och hitta och ta tid för reflektion över befintliga vardagsrutiner och värderingar.

- Sidor med material för lek med språket:

www.folkhalsan.fi/spraklekar

- Broschyr för föräldrar. Innehåller information om barns språkutveckling och hur man kan stöda den hemma:

<https://www.folkhalsan.fi/globalassets/barn/sprak/bocker-och-broschyrer/sprakgroddar-2011.pdf>

- Språkenkät och diskussionsunderlag för samtal med föräldrar om barnets språkliga vardag:

<https://www.folkhalsan.fi/globalassets/barn/sprak/bocker-och-broschyrer/sprakstrategi.pdf>

Tack!

Johanna Sallinen

puh. 044 788 1053

johanna.sallinen@folkhalsan.fi